

PODRTA PERKUSOVA HIŠA IN MESTNI ZID

Na kraju, kjer je sedaj sobotni živilski trg v Škofji Loki, je skoraj do druge svetovne vojne stala Perkusova hiša št. 65, last mesarja Matevža Hafnerja, ki je imel še hiši na Lontrku št. 69 (sedaj Spodnji trg št. 16) in na Placu št. 126 (sedaj Mestni trg št. 30). Okrog leta 1784 je bil njen lastnik Gašper Hafner, mestni mesar. Potem so se vrstili drugi Hafnerji, najbrž vsi mesarji.¹ Perkusova hiša smo jo v tem stoletju imenovali, ker je v njej stanoval Jože Perko (roj. 1844, umrl 1920), ki je bil lovski čuvaj, nato mestni stražnik ali policaj, na koncu občinski sluga. Perkusova rodbina je stanovala v pritličju te hiše 99 let in se izselila leta 1933.² Z nasproti stoječo Lavdanovo (Leskovčovo) hišo št. 66 (sedaj Spodnji trg št. 19), ki pa je bila že prenovljena, je bila kot vrata Lontrku. In res so bila tam v prejšnjih stoletjih t. i. Spodnja vrata v mestnem obzidju, čez obrambni jarek — Graben — je najbrž držal most. Ob mostu je — kakor pri drugih mestnih vratih — stal stražni stolp, pokrit s skodlasto streho.

Perkusova hiša je bila enonadstropna kakor vse lontrške hiše z izjemo pritlične Grohcove hiše (sedaj Spodnji trg št. 22). Pročelje je bilo tridelno. Prvi del ob Grabnu je bil pomaknjen čisto k cesti, v pritličju je imel na dve strani po eno kletno okence, v nadstropju po eno okno s kamnitim okvirom. Ta del je bil morebiti ostanek nekdanjega stražnega stolpa ob Spodnjih vratih. Srednji del pročelja je bil od ceste za dober meter odmaknjen in je imel v pritličju zaokrožena gotska vrata z odbijačema »na ajdovo zrno«, v nadstropju dve okni na zgornji veži. Tretji, glavni del pročelja je bil od vhodnega za malenkost ven pomaknjen in je imel v pritličju tri, v nadstroju dve okni. Na severni steni, ob kateri je bila sosedna Berkfirarjeva (Okornova) hiša za dober meter še bolj odmaknjena kot Perkusova, je bilo v vsaki etaži po eno okno, a brez profiliranega okvira. Oba vogala tega glavnega dela sta bila okrašena z rustiko. Vhodni in glavni del hiše je imel streho v isti ploskvi in na njej dve široki lini, del ob Grabnu pa je imel položnejšo streho, ki je šele proti slemenu prešla v skupno ploskev z glavnim delom strehe. Na njej je bila ozka lina.

Hišna vrata so vodila v vežo, ki je imela ilovnata, phana tla in je segala do nasprotnih vrat, kjer je bil izhod na dvorišče. Levo od hišnih vrat so bila vrata v klet, za vrati lesene stopnice navzdol v podzemni del kleti, ki pa se je navzgor nadaljeval do obokanega stropa med pritličjem in nadstropjem tako, da je klet obsegala dve etaži — klet in pritličje. Ob jugovzhodnem vogalu kleti sta bila v zid pritrjena dva železna obroča, na vsaki strani vogala po eden. Naprej od kleti so bile v veži lesene stopnice v nadstropje. Desno od hišnega vhoda so bila vrata v »hišo«, ki je imela tri okna proti Lavdanu, eno

Perkusova hiša okrog leta 1935, pogled z lontrške strani. (Foto Fr. Planina.)

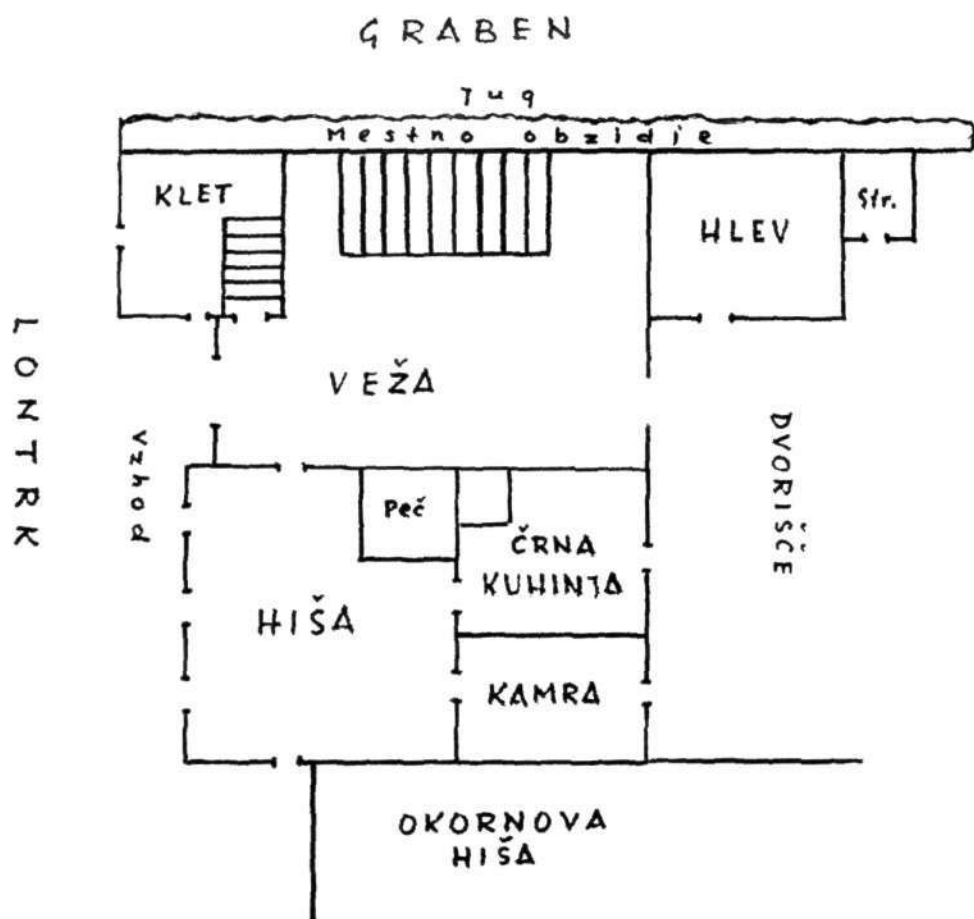
proti Okornu. V »hiši« je levo do vrat stala krušna peč. Vštric peči so bila vrata v črno kuhinjo, malo naprej vrata v kamro. Kuhinja in kamra sta imeli po eno okno na dvorišče. V kamričnem okenskem okviru je bil z dvorišča viden kamen z vklesano letnico nekaj nad 1700. Enaka razdelitev prostorov je bila v nadstropju. Prostora nad kletjo niso uporabljali. Sicer pa je v nadstropju stanoval Lovrinčk, ki je predelaval rogove v plošče, da so jih potem glavnikarji dalje izdelovali v glavnike. Na dvoriščni strani je bil v nadstropju »gank«, ven pomaknjeni del hiše pa se je nadaljeval v hlev, zidan in z lesenim enokapnim ostrešjem. Za hlevom je bilo preprosto leseno stranišče v pritličju in v nadstropju. Hlev so mesarji uporabljali za prašiče ali teleta, preden so prišli na vrsto za zakol.³

Perkusova hiša je bila prislonjena na mestno obzidje tako, da je bil mestni zid njena južna stena ob Grabnu. Zid je bil iz kosov ploščatega apnenca, na zunanjo stran neometan. Segal je še malo naprej od hleva in stranišča.

Malo pred drugo svetovno vojno je dal lastnik Matevž Hafner hišo podreti in z njo vred seveda tudi mestni zid, ki je bil hiši za zunanjo steno. Nameraval je na istem mestu postaviti hotel s kakimi 60 ležišči. Njegov brat Tone Hafner, gradbeni inženir, je že napravil načrt za hotel, treba je bilo še rešiti vprašanje, koliko mora biti stavba odmaknjena od ceste.⁴ Takrat smo že imeli Muzejsko društvo, ki si je v svoja pravila zapisalo, da bo skrbelo za ohranitev zgodovinskih spomenikov na loškem ozemlju. Zato smo o nameri rušenja obvestili banovinskega spomeniškega konservatorja dr. Franceta Mesesnela v Ljubljani in ga prosili za uradno pomoč, da bi podiranje preprečili. Toda kon-

servator pri najboljši volji ni mogel ničesar ukreniti, ker tedaj ni bilo nobene zakonske določbe, ki bi lastniku branila, da bi naredil s svojo lastnino, kar bi hotel. Nikomur pa ni prišlo na misel, da lastnik hiše ni upravičen podirati mestno obzidje. Tako je Matevž Hafner porušil eno najznačilnejših starih hiš na Lontrku, ki je bila kot stavba ob mestnih vratih zgodovinskega pomena, in z njo vred tudi dovršen del srednjeveškega mestnega obzidja. Gradnjo hotela je preprečila druga svetovna vojna, izpraznjena parcela št. 198 je bila izbrisana in združena s parcelo št. 600 Graben.⁵

Loško mestno obzidje ni bilo sezidano hkrati v celoti. Zgodovinar Pavle Blaznik sklepa, da »je bila Škofja Loka obzidana vsaj od sedemdesetih let 13. stoletja (tj. od 1270) dalje. Na prvo omembo mestnega obzidja naletimo v listini iz 1314 (rincmavr)«. ⁶ »S precejšnjo gotovostjo pa moremo trditi, da je za vlade Konrada III. (1314—1322)) loško mestno obzidje oklepalo celotno srednjeveško mesto, se pravi Plac in Lontrk ter prostor med Selščico in da-

Perkusova hiša, razdelitev notranjih prostorov v pritličju. (Mere niso znane in medsebojno razmerje ni pravilno narisano.)

(Skica Fr. Planina.)

Del mestnega obzidja ob Perkusovi hiši okrog leta 1935. Na levi dvoriščna stran hiše z »gankom«
in hlevom.

(Foto Fr. Planina.)

našnjim Grabnom.«⁷ Torej je ta del zidu, ki ga je Matevž Hafner dal podreti, stal vsaj od leta 1322 in je bil potemtakem star najmanj 616 let. Seveda je zasluga prav Perkusove hiše, da je ta del obzidja tako dolgo obstal, ker ga je vključila vase. Velik del mestnega obzidja je padel v drugi polovici 18. stoletja, tj. pred 200 leti. Blaznik piše o tem: »Ob skromnih dohodkih mesto ni bilo sposobno, da bi obzidje v redu vzdrževalo, zato se je zidovje dobesedno podiralo. Leta 1771 se je podrli del obzidja pri Lontrških vratih (Cvingerš, op. pisca) skoraj hkrati se je sesedlo obzidje tudi na Grabnu. Prav tedaj so klicala po obnovi tudi Selška mestna vrata. Nastalo škodo je mesto sicer skušalo sproti odpravljati, vendar je končno popustilo, in to ne samo zaradi stalnih finančnih težav; mestna vrata so namreč močno ovirala promet, hkrati so pa, krita s skodlami, predstavljala stalno nevarnost za požar. Tako je mesto 1789 prosilo kresijo, da mu dovoli podreti in na javni dražbi prodati mestna vrata, kar je le-ta tudi odobrila. Škofja Loka je torej sama pomagala odstraniti del obzidja — nekdanj bistveni zunanji znak mestnih pravic.«⁸ Ostalo pa je obzidje tam, kjer je bilo zajeto v stavbe ali je služilo za ograjo pri vrtovih. Ob Spodnjih vratih so najbrž z vrati vred podrli vzhodni del obzidja, tj. konec, usmerjen proti Puštalskemu mostu. Morda kaže njegovo smer ograja Lavdanovega vrta. Ostal pa je del zidu, ki je bil za steno Perkusove hiše. Tako je ta hiša ohranila del mestnega obzidja, ko pa so njo porušili, je z njo padel tudi mestni zid. To je bilo zadnje rušenje tega zgodovinskega spomenika iz srednjega veka.

Ob omenjenem delu obzidja, nekoliko odmaknjen od njega, je še med obema vojnama stal lesen gasilski stolp za sušenje cevi. Gasilcem je mestna občina podarila »mestno uto«, ki je od neznano kdaj stala tam, da so namesto nje postavili gasilci stolp. Tudi tega že dolgo ni več. Posekali so tudi del koštanjev, ki so prej rasli v dveh vrstah.⁹

Viri

1 Podatki arhivista Franceta Štukla, vodje Loškega arhiva. — 2 Podatki Pavleta Perka, vnuka imenovanega Jožeta Perka. — 3 Opis in risba Pavleta Perka. — 4 Podatki Pavleta Hafnerja, sina imenovanega Matevža Hafnerja. — 5 Zemljiška knjiga k. o. Škofja Loka. — 6 *P. Blaznik*, Škofja Loka in loško gospostvo, Škofja Loka 1973, str. 54. — 7 Isto, str. 56 in *P. Blaznik*, Loško mestno obzidje, LR 1957, str. 15—24. — 8 Isto, str. 373 in 375. — 9 Podatek Franca Štukla.

Résumé

LA MAISON DE PERKUS ET LA MURAILLE DE LA VILLE DÉTRUITES

A la porte inférieure de la ville, au bout de Lontrk, il y avait la maison ancienne de Perkus qui s'appuyait à la muraille de la ville. Peu avant la deuxième guerre mondiale, son propriétaire la fit abattre pour construire à sa place un hôtel. En abattant la maison, on abattit aussi une partie de la muraille. La construction de l'hôtel fut empêchée par la guerre. Le samedi, sur la place vide, il y a le marché.